Μερικὰ ἐκ τῶν πτηνῶν ποὺ ζοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα: 1, Ἱέραξ ὁ πυρρόχρους (κιρκινέζι)· 2, Ἱέραξ ὁ μέλας (πετρίτης)· 3, Γλαῦξ ἡ σκότιος (εἶδος κουκουβάγιας)· 4, Γλαῦξ ὁ αἰγωλιός· 5, Βύας (μπούφος)· 6, Σκὼψ ὁ ἐφιάλτης (γκιώνης)· 7, Γλαῦξ ἡ βραχύωτος (κουκουβάγια)· 8-10, Δρυοκολάπται διάφοροι (μερμηγκοφάγοι)· 11, Κορακίας ὁ κοινός (χαλκοκουρούνα ἢ χρυσοκαρακάξα)· 12, Μέροψ (μελισσουργὸς ἢ βουλγάρα)· 13, Σίττη ἡ εὐρωπαϊκή (τσοπανάκος)· 14 Κέρθιος ὁ κοινός (κάμπολόγος)· 15, Τοιχοδρόμος· 16, Ἔποψ (τσαλαπετεινὸς ἢ ἀγριοκόκορας)· 17, Ψάρ (μαυροπούλι ἢ καρόνι)· 18, Στρουθίον τὸ κοινόν (σπουργίτης)· 19, Στρουθίον τὸ λευκόστηθον (πετροσπουργίτης)· 20, Τρωγλοδύτης ὁ εὐρωπαϊκὸς (τρυποφράκτης)· 21, 22, 23, 25, 26, Διάφορα εἴδη σπίνων (ἄρρενα καὶ θήλεα)· 24, Χλωρὶς ἡ κοινὴ (χῶρος)· 27, Σπίζα ἡ ἀκανθὶς (καρδερίνα ἢ γαρδέλι)· 28, 29, 30, Σπίζα ὁ κοκκοθραύστης· 31, 32, Σπίζα ἡ πυρρόμορφος· 33, Χονδρομύτης τῶν ἀγρῶν (τσίφτης)· 34-35, Χονδρομύτης τοῦ βουνοῦ.

Ἡ πανὶς τῆς Ἑλλάδος

Γενικὸς χαρακτήρ. Συνθῆκαι διαβιώσεως. — Ἡ Ἑλλὰς, ἀπὸ ἀπόψεως Ζωογεωγραφίας, ἀνήκει εἰς τὴν καλουμένην Παλαιοαρκτικὴν περιοχήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία μέχρι τῶν Ἰμαλαΐων ὀρέων, μαζὶ μὲ τὰς παραμεσογείους χώρας τῆς βορείου Ἀφρικῆς, ἡ δὲ πανὶς αὐτῆς ἔχει μεγάλην συγγένειαν πρὸς τὴν πανίδα τῶν ὑπολοίπων μεσογειακῶν χωρῶν.

Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν φυσικῶν μορφῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ ἀπότομος καὶ συχνὴ ἐναλλαγὴ αὐτῆς εἰς ὄρη, κοιλάδας, λόφους, πεδιάδας, φαράγγια, ποταμούς, δάση, βραχώδεις περιοχὰς καὶ ἡ μεγάλη γειτονία της μὲ τὴν θάλασσαν, αἱ πολύμορφοι ἀκταί της, τὸ πλῆθος τῶν νησιῶν της, δημιουργοῦν μεγάλην πολυμορφίαν καὶ ποικιλίαν εἰς τὸν ζωϊκόν της κόσμον, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐμφανίζεται εἰς μικρὸν σχετικῶς ἀριθμὸν ἀτόμων. λόγῳ στενότητος τοῦ χώρου, τῶν κακῶν τροφικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς πυκνῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς διαφόρους περιοχάς της. Πράγματι, τὰ διάφορα χαρακτηριστικὰ εἴδη τῆς ἑλληνικῆς χώρας τείνουν συνεχῶς πρὸς ἐξαφάνισιν, εἰς σημεῖον ὥστε ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία ἔχει θεσπίσει εἰδικοὺς νόμους πρὸς προστασίαν ὡρισμένων ἐξ αὐτῶν. Πολυπληθέστερα γενικῶς εἶναι τὰ εἴδη τῶν ζώων ποὺ κατοικοῦν εἰς τὰς θαλασσίας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ τὰ χερσαῖα εἴδη ἐλαττοῦνται διαρκῶς.

Ἀπὸ οἰκολογικῆς ἀπόψεως ἡ ἑλληνικὴ χώρα ὁλόκληρος μὲ τὰς νήσους καὶ τὰς θαλάσσας της διακρίνεται, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ζώων, εἰς μικροτέρας περιοχάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν ὡρισμένης πανίδος. Αἱ περιοχαὶ αὐταὶ καλοῦνται βιότοποι. Ἕκαστος βιότοπος καθορίζεται ἐκ τῆς ὁμοιομορφίας τοῦ κλίματος, τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν λοιπῶν τοπικῶν παραγόντων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ἐμφάνισις ὡρισμένων ζωϊκῶν ἀντιπροσώπων. Τοιοῦτοι βιότοποι εἶναι ἐπὶ παραδείγματι εἰς μὲν τὴν χέρσον τὰ δάση, οἱ λειμῶνες, τὰ τέλματα, τὰ ὄρη, τὰ σπήλαια, αἱ λίμναι, αἱ νῆσοι κλπ., εἰς δὲ τὴν θάλασσαν οἱ κόλποι, τὰ πελάγη, ὁ πυθμήν, αἱ παράκτιοι περιοχαὶ κλπ. Ἐννοεῖται ὅτι συμβαίνει συχνὰ νὰ ἀνευρίσκωνται ὡρισμένα εἴδη ζώων εἰς δύο καὶ περισσοτέρους βιοτόπους καὶ τοῦτο διότι τὰ εἴδη αὐτὰ ἔχουν τὴν ἱκανότητα τῆς εὐρυτέρας προσαρμογῆς εἰς τὰς διαφόρους βιωτικὰς συνθήκας, ποὺ ἐπικρατοῦν γενικῶς εἰς τοὺς βιοτόπους αὐτούς. Συμβαίνει ὅμως ἐπίσης νὰ ἐμφανίζωνται ὡρισμένα ζωϊκὰ εἴδη εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν πάντοτε βιότοπον, ἀποτελοῦντα ἀκριβῶς ἕνα ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ εἶδος αἴγαγρος ὁ κρητικὸς (τὸ ἀγριοκάτσικο τῆς Κρήτης), εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς τῆς Κρήτης καὶ οὐδαμοῦ ἀλλοῦ τῆς Ἑλλάδος συναντᾶται, εἰμὴ μόνον εἰς παραλλαγὰς ἢ εἰς συγγενεῖς μορφάς, ποὺ παρουσιάζουν ἀρκετὰς διαφορὰς ἀπὸ τὸ βασικὸν εἶδος. Ἐπίσης τὸ εἶδος χελώνη ἡ ἑλληνική, συναντᾶται πάντοτε εἰς θερμὰς καὶ δασοφύτους περιοχάς, οὐδέποτε δὲ ἀνευρίσκεται εἰς περιοχὰς μὲ διαφόρους συνθήκας διαβιώσεως.

Ἡ πανὶς τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχει ἀκόμη μελετηθῆ πλήρως μὲ σύστημα καὶ μὲ τάξιν. Ἀπὸ τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μετὰ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, μέχρι καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ξένοι ὑπῆρξαν κυρίως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν πανίδα τῆς ἑλληνικῆς χώρας καὶ μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη τῆς ζωολογίας ἀνέδειξε μερικούς, ἐλαχίστους σχετικῶς. Ἕλληνας ἐρευνητάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων παλαιότεροι εἶναι ὁ ὑφηγητὴς τῆς ζωολογίας Ν. Γερμανὸς, ὁ Ν. Ἀποστολίδης, καθηγητὴς τῆς ζωολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὁ Γ. Ἀθανασόπουλος, καθηγητὴς τῆς ζωολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, ὁ Π. Παναγιωτόπουλος, ἰχθυολόγος καὶ ἄλλοι. Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν, μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐργαστηρίου ζωολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀρκετοὶ Ἕλληνες ἐπιστήμονες ἔχουν ἀσχοληθῆ μὲ διάφορα ζωολογικὰ θέματα, σχετικὰ μὲ τὴν πανίδα τῆς ἑλληνικῆς χώρας (βλέπε καὶ κεφάλαιον Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη τοῦ παρόντος τόμου).

Ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τῆς ἑλληνικῆς πανίδος κατέδειξε μέχρι σήμερον τὴν παρουσίαν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς χέρσου καὶ ἐντὸς, τῶν περὶ αὐτὴν θαλασσῶν τῶν κάτωθι κατηγοριῶν ζώων:

1. Πρωτόζωα. Ἐκ τούτων ὅλαι σχεδὸν αἱ ὁμοταξίαι ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἐπικράτησιν τῶν τρηματοφόρων, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ ἀκτάς. Τὰ σπορόζωα παρουσιάζονται ἐπίσης συχνά, ἰδίως δὲ τὸ πλασμώδιον τῆς ἑλονοσίας, τὸ ὁποῖον ἀφθονεῖ εἰς ὅλας τὰς ἑλώδεις περιοχὰς τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου. Αἱ ἐπὶ τῆς κατηγορίας τῶν πρωτοζώων γενόμεναι ἐρευναι εἶναι ἐλάχισται, ὥστε οὐδὲν σχεδὸν σαφὲς στοιχεῖον ὑπάρχει ἀκόμη διὰ τὴν κατανομὴν τῶν πρωτοζώων εἰς τὴν χώραν μας.

2. Σπόγγοι. Ὅλαι σχεδὸν αἱ τάξεις σπόγγων συναντῶνται εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα. Ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα ἐκ τούτοις ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς οἰκονομίας εἶναι οἱ κερατοπυριτιόσπογγοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει ὁ γνωστὸς σπόγγος ὁ φαρμακευτικὸς (σπόγγος καθαριότητος). Τούτου ἡ παραλλαγὴ molissima (σπόγγος φαρμακευτικὸς ὁ μαλακώτατος) εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ ὁποῖος τὴν ἀναφέρει μὲ τὸ ὄνομα «πυκνὸς σπόγγος», ψαρεύεται δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ μικρασιατικὰ παράλια καὶ ἰδίως εἰς τὸ νότιον Αἰγαῖον, ὅπου συναντᾶται εἰς ποιότητα παγκοσμίως ἀνεγνωρισμένην ὡς καλυτέραν. Ὁ σπόγγος αὐτὸς ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς καλυτέρας προσόδους δι' ὡρισμένας νήσους τοῦ Αἰγαίου (Κάλυμνον, Σύμην, Χάλκην, Αἴγιναν, Ὕδραν, Τρίκκεοι καὶ ἄλλας) καὶ γενικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλα εἴδη σπόγγων τῆς αὐτῆς τάξεως ἁλιεύονται ἐπίσης ἀφθόνως εἰς τὰ Κρητικὰ ἰδίως παράλια, ὅπου εἶναι γνωστὰ μὲ τὰ κοινὰ ὀνόματα «χονδροί, τσιμοῦχα καὶ λαγόφυρο» ἢ ψαθοῦρι».

3. Κοιλεντερόζωα. Ἐκ τούτων ἐμφανίζονται ἐπίσης εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ τὸ γλυκέα ὕδατα τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν τάξεων. Οὕτω,

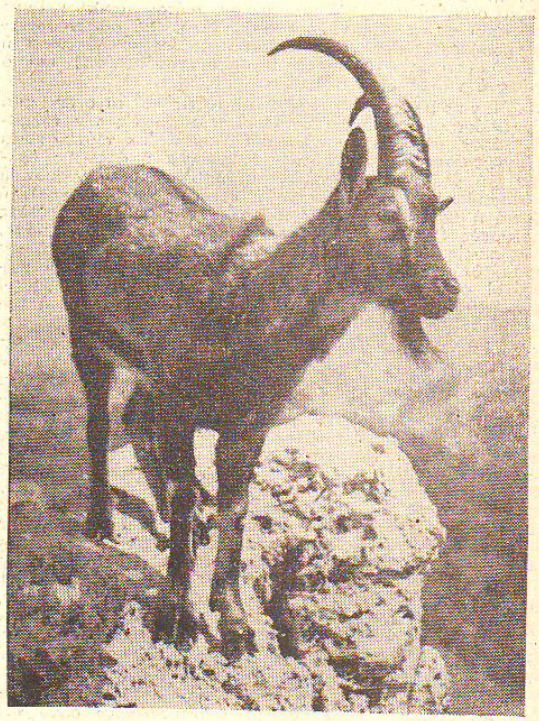

Ὁ αἴγαγρος, ποὺ ἀπεστάλη τὸ 1950 ὑπὸ τῶν Κρητῶν ὡς δῶρον εἰς τὸν Πρόεδρον Γρούμιαν, διὰ τὸν Ζωολογικὸν κῆπον τῆς Οὐάσιγκτων. Τὸ ζῶον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸ εἶδος αἴγαγρος ὁ Κρητικὸς, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Κρήτην καὶ τινας ἄλλας νήσους.

γνωσταὶ καὶ συνήθεις εἶναι διάφοροι μέδουσαι ὑδροζώων καὶ κυρίως σκυφοζώων (οἱ κοινὲς τσουχτρες), αἱ ὁποῖαι κοσμοῦν τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια μὲ τὰ διαφανῆ ἰριδίζοντα σώματά των, καθὼς ἐπίσης διάφορα εἴδη ἀκτινίων καὶ ἄλλων πολυπόδων ὑδροζώων, σκυφοζώων ἢ ἀνθοζώων. Εἶδος ἀκτίνων εἶναι τὰ γνωστὰ «ρόδα ἢ ἀνεμῶνες τῆς θάλασσας», τὰ ὁποῖα προκαλοῦν δερματικὴν νόσον κοινοτάτην εἰς τοὺς σφουγγαράδες, ποὺ βουτοῦν γυμνοὶ, χωρὶς σκάφανδρον. Ἄλλο εἶδος ἀκτινίων εἶναι ἐπίσης οἱ «κολλητσιάνοι ἢ κολτσίδες ἢ ἀγαλίπες» ποὺ εὑρίσκονται ἀφθονώτατοι εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια καὶ εἶναι περιζήτητοι ἀπὸ τοὺς ψαράδες ὡς νοστιμώτατον ἔδεσμα. Ἕτεροι γνωστοὶ πολύποδες εἶναι, τέλος, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ κοσμοπολιτικὸν εἶδος ὕδρα ἡ πρασίνη, ἀντιπρόσωποι τῆς ὁποίας ἀνευρίσκονται εἰς ἀφθονίαν μέσα εἰς ὅλα τὰ στάσιμα ἢ βραδέως ρέοντα ὕδατα τῆς ἑλληνικῆς χέρσου (λίμνας, ἕλη καὶ λοιπὰ).

4. Σκώληκες. Ὅλαι αἱ τάξεις τῶν σκωλήκων ἀντιπροσωπεύονται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὴν ἑλληνικὴν χέρσον καὶ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Πολλαὶ ἐπίσης ἐκ τῶν παρασιτικῶς ζωσῶν ἑλμίνθων ἀνευρέθησαν εἰς τὸν ὀργανισμὸν Ἑλλήνων ἀσθενῶν, ὅπως λ.χ. ταινίαι, ὀξύουροι καὶ ἄλλαι.

5. Καρκινοειδῆ. Ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν Ἑλλάδα

εἶναι ἐκ τῶν καρκινοειδῶν ἡ τάξις τῶν μαλακοστράκων, καὶ δὴ τὰ δεκάποδα, εἰς τὰ ὁποῖα συγκαταλέγονται ὁ ἀστακός, ἡ γαρίδα, ἡ καβουρομάνα, ἡ καραβίδα, ἡ ἀστακογαρίδα καὶ ἄλλα. Ἐξ αὐτῶν τὸ εἶδος παλίνουρος ὁ κοινὸς (ὁ ἑλληνικὸς θαλασσινὸς ἀστακὸς ἢ καραβίδα τῆς θάλασσας), ὁ χόμαρος ὁ θαλάσσιος (ἡ κοινὴ καραβιδομάνα) καὶ ὁ ἀστακὸς ὁ ποτάμιος (ἡ καραβίδα τοῦ γλυκοῦ νεροῦ), συναντῶνται συχνότατα εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἰχθυαγορὰς καὶ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ νοστιμώτερα καὶ τὰ πολυτελέστερα ἐδέσματα. Εἰς ἀφθονίαν ἐπίσης ἀνευρίσκονται εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας τὰ εἴδη παλαίμων ὁ κοινὸς καὶ παλαίμων ὁ καρκίνος (οἱ κοινὲς γαρίδες), ὁ νέφρωψ ὁ νορβηγικὸς (ἀστακογαρίδα), ὁ καρκίνος ἡ μαινὰς (καβούρια), ὁ εὐπάγουρος ὁ ὑερνάρδος (καρτσίνα, μαμουνᾶτο) καὶ ἄλλα.

6. Ἀραχνοειδῆ. Καὶ αἱ τρεῖς τάξεις τῶν ἀραχνοειδῶν (σκορπιοί, ἀράχναι καὶ ἀκάρεα) ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη μὲ πλῆθος γενῶν καὶ εἰδῶν. Μόνον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνευρέθησαν, κατόπιν πολυετῶν ἐρευνῶν, ὑπὸ τοῦ Χ. Χατζησαράντου, ἐπιμελητοῦ τοῦ Ζωολογικοῦ Μουσείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 316 ἐν ὅλῳ εἴδη ἀραχνῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 10 εἶναι ἐνδημικὰ διὰ τὴν Ἀττικήν, ἄλλα δὲ 20 ἐνδημικὰ δι' ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα.

7. Μυριάποδα. Ἡ ὁμοταξία αὐτὴ δὲν ἔχει ἐρευνηθῆ εἰσέτι συστηματικῶς. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις ἄφθονοι ἀντιπρόσωποι τούτων εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη. Ἐξ αὐτῶν συχνὸν καὶ κοινότατον εἶδος εἶναι ἡ δηλητηριώδης σκολόπενδρα ἡ ζώνωτὴ (κοινῶς σκολόπετρα ἢ σαρανταποδαροῦσα) καὶ ὁ ἴουλος ὁ γήϊνος (πολυπόδι).

8. Ἔντομα. Πλεῖσται εἶναι αἱ τάξεις καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν ἐντόμων, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν χώραν, μὲ ἀφθονίαν εἰδῶν καὶ ἀτόμων. Ἐκ τούτων κοινὰ καὶ γνωστότατα εἶναι τὰ εἴδη φορφίκουλα ἡ ὠτοειδὴς (ψαλίδα), ἡ βλάττη ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ βλατέλλη ἡ γερμανικὴ (κατσαρίδες), ἡ γρυλλοτάλπη ἡ κοινὴ (κρεμμυδοφάγος), ἡ μάντις ἡ θρησκευτικὴ (ἀλογάκι τῆς Παναγίας), ὁ γρύλλος ὁ οἰκιακὸς (γρύλλος), ἡ λοκούστα ἡ πρασινωτάτη (ἀκρίδα), ἡ λαμπυρὶς ἢ νυκτιλύκη (κολοφωτιὰ ἢ πυγολαμπίς), ἡ μέλισσα, ὁ μεταξοσκώληξ, ὁ τζίτζικας, τὰ κουνούπια, οἱ μυῖγες, οἱ ψύλλοι καὶ ἄλλα πολλά, ὧν «οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς», δεδομένου ὅτι γενικῶς ἡ ὁμοταξία τῶν ἐντόμων εἶναι ἡ πολυπληθεστέρα εἰς τὸ ζωϊκὸν βασίλειον.

9. Μαλάκια. Τὰ θαλάσσια καὶ χερσαῖα μαλάκια ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς πλέον διαδεδομένας κατηγορίας ζώων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀκταὶ βρίθουν ἀπὸ ὄστρακα ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων τάξεων, καὶ ἰδίως γαστεροπόδων καὶ ἐλασματοβραγχίων, εἰς δὲ τὴν ἑλληνικὴν ὑπαιθρον τὸ ἐξησκημένον μάτι τοῦ ἐρευνητοῦ ἠμπορεῖ νὰ ἀνακαλύψῃ μυριάδας μικρῶν γαστεροπόδων, τὰ ὁποῖα κρύπτονται κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ τὴν χλόην ἢ μέσα εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἀναφαίνονται ἐπάνω εἰς τοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν καὶ εἰς τὰ γεισώματα τῶν ἐξοχικῶν δρόμων μετὰ τὴν βροχήν. Πολλὰ ἐκ τῶν θαλασσινῶν μαλακίων εἶναι ἐξαιρετικῶς περιζήτητα ὡς τροφὴ καὶ φέρονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀγορὰν μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα «θαλασσινά». Τὰ συνηθέστερα καὶ νοστιμώτερα θαλασσινὰ εἶναι τὰ κυδώνια, οἱ ἀχιβάδες, τὰ χτένια, τὰ μύδια, οἱ καλόγνωμες, οἱ πεταλίδες, οἱ πίννες, οἱ μπομπόλοι, τὰ στρείδια καὶ ἄλλα διάφορα. Ἐκτὸς αὐτῶν γνωστότατα καὶ περιζήτητα εἶναι ἐπίσης μερικὰ εἴδη τῶν κεφαλοπόδων μαλακίων, ὅπως οἱ σουπιές, τὰ καλαμάρια, τὰ χταπόδια καὶ ἄλλα.

10. Ἐχινόδερμα. Ταῦτα συναντῶνται εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας μὲ ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν τάξεων αὐτῶν. Ἐκ τούτων κοινότατα εἶναι τὰ διάφορα εἴδη τῶν γενῶν ἀστερίας καὶ ὀφίουρος (ἄστρα ἢ σταυροὶ τῆς θάλασσας), ἐχῖνος (ἀχινιός), ὀλοθουρία καὶ κουκουμαρία.

11. Χιτωνόζωα. Ἀντιπρόσωποι τούτων ἀνευρίσκονται ἐπίσης εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, μερικὰ δὲ εἴδη τῆς τάξεως τῶν ἀσκιδίων θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ψαράδες καὶ ὡς φαγώσιμα (οἱ γνωστὲς φοῦσκες).

12. Ἰχθύες. Ἡ ὁμοταξία τῶν ἰχθύων ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ μέγα πλῆθος εἰδῶν καὶ ἀτόμων εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων ἀφθονοῦν ἐπίσης εἰς τὰ ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ποταμούς.

Ἐκ τῶν θαλασσίων ἰχθύων ὁ Χελντράϊχ εἰς τὸν ἔργον του «Ἡ πανὶς τῆς Ἑλλάδος» ἀναφέρει 246 εἴδη ἐκ τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Τὰ εἴδη ταῦτα ἐν τούτοις δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς χαρακτηριστικὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι συναντῶνται καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Μεσόγειον, μὲ τὴν ὁποίαν εὐρέως ἐπικοινωνοῦν αἱ ἑλληνικαὶ θάλασσαι. Ἐκ τούτων συνηθέστερα καὶ κοινότατα εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἰχθυαγορὰς εἶναι ἡ παλαμίδα, ὁ κέφαλος, ἡ μαρίδα, ἡ γόπα, τὰ λαβράκια, οἱ τσιπούρες, οἱ γλῶσσες, τὰ μπαρμπούνια, οἱ συναγρίδες, οἱ σαρδέλλες, ὁ γαῦρος, τὰ σαβρίδια, ὁ μπακαλιάρος, οἱ ζαργάνες, τὰ λυθρίνια καὶ ἄλλα πολλά.

Χαρακτηριστικώτεροι διὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι οἱ ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων οἱ ὁποῖοι ἀφθονοῦν εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς περιοχάς. Ἐκ τούτων γνωστὰ εἴδη εἶναι ἡ πέστροφα, ὁ γουλιανός, τὸ χέλι, ὁ σολομός, τὸ χρυσόπτερο, ὁ κυπρῖνος ἢ σαζάνι, τὸ γλῆνι, ἡ μαρίτσα, τὸ στροσίδι, ἡ μπριάνα, ἡ δρομίτσα, ἡ γουρνάρα, ἡ ψαρίδα, ἡ τσερούκλα, ἡ ἀθερίνα, ὁ γοβιὸς ἢ κοκοβιὸς καὶ ἄλλα.

Ἐκτὸς τῶν θαλασσίων ἰχθύων καὶ τῶν ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων, εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν Μεσολογγίου, ἐμφανίζονται πολλὰ εἴδη ἰχθύων τὰ ὁποῖα εὐδοκιμοῦν εἰς τὰ ὑφάλμυρα ὕδατα. Ταῦτα ὑφίστανται συστηματικὴν καὶ ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων καὶ εἰδικῶς ἀσχολουμένων ἐπιχειρησεων.

13. Ἀμφίβια. Ταῦτα ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς ὀλίγα εἴδη, ἄκερκα ἢ κερκόφορα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι ὁ βάτραχος ὁ φαγώσιμος, δηλαδὴ ὁ κοινὸς βάτραχος τῶν ἑλληνικῶν στασίμων ὑδάτων, ὁ ὁποῖος εἰς ἄλλας μεσογειακὰς χώρας θεωρεῖται ὡς ἐξαίρετον ἔδεσμα, ὁ βάτραχος ὁ πράσινος, ἡ ὕλη ἡ ἀναρριχητική, ὁ φρῦνος, ἡ σαλαμάνδρα ἡ στικτή, ὁ τρίτων κ.ἄ.

14. Ἑρπετά. Ὅλαι αἱ τάξεις τῶν ἑρπετῶν εἶναι εὐρέως διαδεδομέναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν χώραν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ τὴν Κρήτην, ὅπου τὸ θερμὸν κλῖμα εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Γενικῶς ἡ Ἑλλὰς θεωρεῖται ὡς μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας εἰς ἑρπετὰ χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ἑρπετῶν ποὺ ἐμφανίζονται εἰς αὐτήν, μερικὰ χαρακτηρίζουν ἀποκλειστικῶς τὴν ἑλληνικὴν πανίδα, ὅπως εἶναι ἐκ τῶν χελωνείων ἡ χελώνη ἡ ἑλληνικὴ (ἡ κοινὴ χελώνα), ἡ ὁποία συναντᾶται συχνὰ εἰς τὰς πυκνοφύτους καὶ θερμὰς περιοχὰς τῆς ἑλληνικῆς χώρας, καὶ ἡ ἐμὺς ἡ εὐρωπαϊκὴ ἢ ἑλληνικὴ (κοιν. νεροχελώνα), ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τοὺς περισσοτέρους ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας τῆς Ἑλλάδος. ἐκ τῶν σαυροειδῶν ἡ σαύρα ἡ πελοποννησιακὴ (κοινῶς γουστέρα), ἡ ὁποία ἀπαντᾶται ἀφθονωτάτη μέσα εἰς τοὺς θάμνους καὶ τοὺς βράχους τῶν νοτίων ἰδίως ἑλληνικῶν περιοχῶν, καὶ ἐκ τῶν ὀφειδίων ἡ ἔχιδνα ἡ ἀσπὶς (κοινῶς ἀστρίτης), καὶ ἡ ἔχιδνα ὁ ἀμμοδύτης (κοινῶς ὀχιὰ καὶ ὄχεντρα), ἀμφότεραι δηλητηριώδεις, αἱ ὁποῖαι, καὶ ἰδίως ἡ δευτέρα, εἶναι πολὺ διαδεδομέναι εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰς ξηρὰς καὶ βραχώδεις τοποθεσίας τῶν λόφων καὶ τῶν ὀρέων.

Ἀφθονοῦν ἐπίσης εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ εἴδη χελώνη ἡ θαλασσία, ἡ σαύρα ἡ πρασίνη (κοινῶς γουστερίτσα), ἡ σαύρα ἡ τοιχοδρόμος (κοινῶς σαμιαμίθι), ὁ τροπιδόσαυρος, καὶ ἐκ τῶν ὀφειδίων τὰ ἀνιοβόλα εἴδη τροπιδόνωτος ὁ ὕδρος (ὁ ὕδρις τοῦ Ἀριστοτέλους), ὁ ὁποῖος συναντᾶται συνήθως εἰς ὑγρὰς καὶ θερμὰς περιοχάς, ὁ τροπιδόνωτος ὁ ψηφιδωτὸς (κοινῶς νερόφιδο), ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἀνευρίσκεται εἰς ὑγρὰς περιοχὰς καὶ τρέφεται μὲ μικρὰ ψάρια, ὁ τύφλωψ ὁ σκωληκοειδὴς (κοινῶς τυφλίτης), ποὺ συναντᾶται κυρίως εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, ἡ ἐλαφὶς ἡ τετραγραμμωτὴ (κοινῶς σαΐτα ἢ δενδρογαλιὰ), ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς ὁ μακροσωμότερος ὄφις ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης καὶ εἶναι πιθανῶς ὁ ὁδὰς τοῦ Πλινίου. Ἀνευρέθησαν ἐπίσης εἰς μερικὰς περιοχὰς καὶ ἐλάχιστοι ἀντιπρόσωποι τοῦ εἴδους χαμαιλέων ὁ Ἀφρικανός. Ἐν συνόλῳ, κατὰ τὸν Χελντράϊχ, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντοῦν 19 περίπου εἴδη ὀφειδίων, 27 εἴδη σαυρειδῶν καὶ 5 εἴδη χελωνῶν.

15. Πτηνά. Ἡ ὁμοταξία αὐτὴ εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν χώραν καὶ μελετημένη καλύτερον πάσης ἄλλης κατηγορίας ζώων. Τοῦτο δὲ διότι ἡ ὁμὰς αὐτὴ τῶν ζώων εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία προσείλκυσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην, τὴν προσοχὴν τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν τῆς ἑλληνικῆς πανίδος, πολλοὶ δὲ τῶν ὁποίων ἐδημοσίευσαν καταλόγους καὶ μονογραφίας ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Ἐξ ὅλων τούτων μόνον ὁ Γερμανὸς Ο. Ρέϊσερ ἐδημοσίευσε πλήρη συστηματικὴν μελέτην. Ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς μονογραφίας, τὰς ἐργασίας καὶ τοὺς καταλόγους, προκύπτει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰδῶν τῶν πτηνῶν ποὺ συναντῶνται εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνέρχεται εἰς 362, τὰ ὁποῖα κατανέμονται εἰς 44 οἰκογενείας καὶ 7 τάξεις, ὡς ἑξῆς:

Τάξις	Οἰκογένειαι	Εἴδη
Στρουθοειδῆ	22	175
Καλοβατικὰ	9	66
Στεγανόποδα	7	53
Ἁρπακτικὰ	2	46
Ἀναρριχητικὰ	2	9
Ἀλεκτοροειδῆ	1	7
Περιστεροειδῆ	1	6
Σύνολον.....	44	362

Κάθε μία ἀπὸ τὰς τάξεις αὐτὰς περιλαμβάνει πτηνὰ ἐνδημικά, ἀποδημητικά, διαβατικὰ καὶ ἐκτοπιστικά. Ἐνδημικά, περιλαμβάνοντα καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν κατοικιδίων, εἶναι τὰ πτηνὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μένουν διαρκῶς εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ἀνεξαρτήτως τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν ποὺ ἐπικρατοῦν ἑκάστοτε εἰς αὐτόν. Τὰ ἀποδημητικά, τὰ διαβατικὰ καὶ τὰ ἐκτοπιστικά, ὅλα μαζί, ἀποτελοῦν τὰ καλούμενα μεταναστευτικὰ πτηνά, τὰ ὁποῖα, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἐνδημικά, δὲν μένουν εἰς ἕνα τόπον παρὰ μόνον ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, ἄλλοτε μικρὸν καὶ ἄλλοτε μεγάλον. Τὸ διάστημα τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς κλιματολογικὰς καὶ βιοτικὰς συνθήκας ποὺ ἐπικρατοῦν εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Οὕτω τὰ ἀποδημητικὰ πτηνὰ ζοῦν εἰς τοὺς διαφόρους τόπους τῆς Ἑλλάδος εἰς ὡρισμένην μόνον ἐποχήν, καὶ ἔπειτα ἀποδημοῦν-

Ζῶα τῆς ἑλληνικῆς πανίδος: 1 ἵππος, 2 ὄνος, 3 ἡμίονος, 4 αἴξ, 5 χοῖρος, 6 κύων, 7 λαγωός, 8 πρόβατον, 9 ἀγελάς, 10 λύγξ, 11 ἀλώπηξ, 12 λύκος, 13 ἀσπάλαξ (τυφλοπόντικος), 14 κορυδαλλός, 15 πέρδικες, 16 αἰγίθαλος (τρυποκάρυδο), 17 ἰκτὶς (νυφίτσα), 18 χελιδών, 19 ἀηδών, 20 περιστερά, 21 σαύρα, 22 μηλολόνθη (χρυσόμυγα), 23 μάντις ἡ θρησκευτική (ἀλογάκι τῆς Παναγίας), 24 ἀκρὶς, 25 ἔχιδνα, 26 μουγίλος (κέφαλος), 27 χελώνη, 28 σπόγγος, 29 πάγουρος (κάβουρας), 30 ἀστερίας (σταυρὸς τῆς θαλάσσης)

Άλλα έξ αὐτῶν ἔρχονται τὴν ἄνοιξιν, παραθερίζουν καὶ ἀναπαράγονται — νεοττεύουν, ὅπως λέγουν οἱ εἰδικοὶ ὀρνιθολόγοι — καὶ τὸ φθινόπωρον ἀποδημοῦν συνήθως εἰς θερμότερα μέρη, δι' αὐτὸ τὰ ἀποδημητικὰ αὐτὰ λέγονται διαθερμοστικὰ πτηνά. Ἄλλα ἐκ τῶν ἀποδημητικῶν ἔρχονται εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ φθινόπωρον ἀπὸ ψυχρότερα μέρη διαχειμάζουν καὶ τὴν ἄνοιξιν ἐπιστρέφουν καὶ πάλιν εἰς τὸν τόπον τῆς προελεύσεώς των, δι' αὐτὸ καὶ λέγονται διαχειμαστικὰ πτηνά.

Τὰ διαβατικὰ πτηνὰ παραμένουν ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα εἰς ὡρισμένους τόπους τῆς Ἑλλάδος, εἰς τοὺς ὁποίους σταματοῦν μόνον διὰ νὰ ξεκουρασθοῦν ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ μακροῦ ταξιδίου των, νὰ εὕρουν τροφὴν καὶ νὰ ἀποκτήσουν νέας δυνάμεις διὰ τὴν συνέχισιν τῆς πορείας των. Τὰ πτηνὰ τῆς κατηγορίας αὐτῆς θὰ συναντήσῃ κανεὶς εἰς τὰς περιοχὰς ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὸ δρομολόγιόν των, τὰ λεγόμενα περάσματα, δύο φορὰς τὸν χρόνον, συνήθως τὴν ἄνοιξιν, ὅταν κατευθύνωνται πρὸς βορρᾶν, καὶ τὸ φθινόπωρον, ὅταν κατευθύνωνται πρὸς νότον. Τὰ διαβατικὰ αὐτὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα πτηνὰ εἶναι ἀποδημητικὰ ἄλλων ξένων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Τέλος, τὰ ἐκτοπιστικὰ πτηνὰ μετατοπίζονται διαρκῶς, ἄλλοτε πρὸς τὰ ὀρεινὰ καὶ ἄλλοτε πρὸς τὰ πεδινά, ἄλλοτε δὲ πρὸς περιοχὰς μὲ ἀφθονωτέραν τροφήν. Πτηνὰ τῆς κατηγορίας αὐτῆς εἶναι τὰ σπουργίτια, τὰ ὁποῖα ὅπως οἱ ἀτσίγγανοι δὲν ἠμποροῦν νὰ «στεργιώσουν» εἰς ὡρισμένον τόπον διότι ἡ μοῖρα τῆς ζωῆς των τὰ ἀναγκάζει νὰ ἀναζητοῦν πάντα τὴν τροφήν των ὁπουδήποτε ἠμποροῦν διὰ νὰ τὴν εὕρουν. Οἱ Γερμανοὶ ὀρνιθολόγοι τὰ ὠνόμασαν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν «στιγγανοπούλια», δὲν ἠμπορεῖ δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἐπιτυχέστερος ὅρος διὰ τὴν κατηγορίαν αὐτὴν τῶν ἐκτοπιστικῶν πτηνῶν.

Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῶν πτηνῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τάξεις εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Στρουθειδῆ. Ἡ τάξις αὕτη περιλαμβάνει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ λεγόμενα ᾠδικὰ πτηνὰ καὶ εἶναι ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν τὰ περισσότερα εἴδη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰδῶν της ἀνέρχεται εἰς 175, κατανέμονται δὲ ταῦτα εἰς 22 οἰκογενείας, ποὺ ἀπαρτίζουν 5 ὑποτάξεις, τὰ κορακορραμφῆ, τὰ κωνορραμφῆ, τὰ ὀδοντορραμφῆ, τὰ σχιζορραμφῆ καὶ τὰ ταινιορραμφῆ. Τὰ κυριώτερα καὶ τὰ γνωστότερα τῶν εἰδῶν τούτων εἶναι: Ὁ κόραξ ὁ γνήσιος (κοράκι, κόρακας, κλόκαρος), κόραξ ἡ κορώνη (κουρούνα, κορατζίνα, βρωμοχαβαρόνι), κόραξ ὁ καρπολόγος (χαβαρόνι, σιταροκόρακας), κολοιὸς ὁ κοινὸς (κάργια, καλιακούδα), κίσσα ἡ μακρόουρος (καρακάξα), κίσσα ἡ βαλανοφάγος ἢ κλέπτρια, κίσσα ἡ χαλκοκουρούνα (ἢ χρυσοκαρακάξα), κίσσα ἡ κρητική, πυρροκόραξ ὁ ἐρυθρόρραμφος (κορωνοπούλι), πυρροκόραξ ὁ κιτρινόφαιος (γαυράνι), ψαρὸς ὁ κοινὸς (ψαρόνι, καραβέλι, μαυροπούλι, γκαραβέλι, ζαραβέλι, σβορίγγι, τσιβικάδα), ἀκριδοθήρας ὁ ροδόχρους (ἀγιοπούλι, διαβολοπούλι), χλωρίων ὁ γνήσιος (συκοφαγᾶς, κιτρινοπούλι, συκᾶς), ἀετομάχος ὁ φαιόστερνος (διπλοκεφαλᾶς, τρυγονόλιαρος), ἀετομάχος ὁ μέγας (λιάρος, παρδαλοκεφαλᾶς), ἀετομάχος ὁ ἐρυθρόνωτος (ἀντόμαχος), μέροψ ὁ μελισσοφάγος (μελισσουργὸς, βουργάρα), μειοθήρας ὁ φαιόχρους (μυγοχάφτης, μόναχος), μυιοθήρας ὁ κρητικός, μυιοθήρας ὁ ὑπόλευκος (μοναχός, συκακίς), κοκκοθραύστης ὁ γνήσιος (διπλόσπινος, φλιτζοῦνι, γαϊδουρόσπινα, γαϊδαρόσπινος), χλωρὶς ἡ κοινὴ (φλῶρος, φιῶρι, σπιγγάρι), σπίζα ἡ ἀκανθοφάγος (ἀκανθυλὶς, καρδερῖνα, γαρδέλι, ἀγκαθοπούλι), σπίζα ἡ πρασίνη (σκαθάρι), ἀκανθὶς ἡ καναδοφάγος (φανέτο, μουρότσιχλα), λοξίας ὁ σταυροορραμφὴς (σταυρομύτης, στραβομύτη), πύρρουλας ὁ πυρρὸς (πετρίτης, πύρρας), σειρῆνος ὁ κανάριος (σκαρθὶ, ἀγριοκανάρι), φρυγίλος ὁ ἄγαμος (σπῖνος, σπιγγάρι, τσόνης, πίπιζα, σπίζα), φρυγίλος ὁ κρητικός, φρυγίλος ὁ ὀρεσίβιος (ὀρόσπιζος), σπίζα ἡ χιονόβιος (χιονάδα), πετρωνία ἡ μακρόρρυγχος (πετροσπουργίτης, ἀγριόσπουργος), στρουθίον τὸ κοινὸν (σπουργίτης, τρυποφράκτης), στρουθίον τὸ ὀρεσίβιον (βουνόσπουργος), χονδρομύτης ὁ κοινὸς (τσίφτης, τσιφτιάς), χονδρομύτης ὁ μελανοκέφαλος (ἀμπελουργός, τσιτσιρλῆς, κρασοπούλι, μεθύστρα), χονδρομύτης ὁ ἐλαιοθώραξ (τσιχλῶνι, σταρίθρα), χονδρομύτης ὁ ἐρυθροπώγων (βλάχος, τσοπανάκι), χονδρομύτης ὁ σχοίνικλος (σχοινίλος, κέχραμος), κορυδαλλὸς ὁ βραχυδάκτυλος (μολωχτός, χαμοκλάδα, λαγιαντήρας), κορυδαλλὸς ὁ λοφιοφόρος (κατσουλιέρης), κορυδαλλὸς ὁ μεσογειακὸς (σκορδιαλός), κορυδαλλὸς ὁ δενδρόβιος (τουρλάκι), κορυδαλλὸς ὁ ἀγροτικὸς (σταρίθρα), ἐρημόφιλος ἡ βαλκανικὴ (χιονάδα), ἄνθος ὁ ἀγροδίαιτος (χαμοκελάδα, χειμωνοπούλι), σεισοπυγὶς ἡ ἐαρινὴ (σουσουράδα), σεισοπυγὶς ἡ μελανοκέφαλος (τσίνα, τσικλαρίδα, σκαλιφούρτα), σεισοπυγὶς ἡ ξανθόχρους (τσιλιβήθρα), αἰγίθαλος ὁ πελοποννησιακὸς (σπιζίτης), αἰγίθαλος ὁ μέλας (παπαδίτσα), αἰγίθαλος ὁ πενθηφρῶν (κλειδωνᾶς), αἰγίθαλος ὁ κυανὸς (καλόγηρος), αἰγίθαλος ὁ ὀρεινὸς (μακρονούρης), φυλλοσκόπος ὁ τρόχιλος (ὄργιλας), ὑπολαΐς ἡ ἀχρὰ (τρικάκι), ὑπολαΐς ἡ ἐλαιόχρους (στοιτσίδα), ὑπολαΐς ἡ φαιὰ (τσιροβᾶκος), ἀηδὼν ἡ μελανοπώγων (ἀηδόνι), ἀκροβάτης ὁ γαλακτώδης (κουφαηδόνι), ἀκροκέφαλος ὁ φραγμίτης, ἀκροκέφαλος ὁ καλαμοδίαιτος, ὑπολαΐς ἡ φιλομήλα, βασιλίσκος ὁ γνήσιος (βασιλάκης), κυστικόλη ἡ γνησία, βραδυπτέρυξ ὁ μεταξοειδὴς (ἀηδονάκι), ἀηδὼν ἡ κοινὴ (ἀηδόνι, μπιρμπίλι), φοινίκουρος ὁ γνήσιος (σπεντζᾶς, κοκκινόκωλος), φοινίκουρος ὁ ὠχρόουρος (καρβουνιάρης, γιαννάκος, καλαντζῆς), κίχλη ἡ δενδρόβιος (τσίχλα, δενδρότσιχλα), κίχλη ἡ ἰξοφάγος (τσαρτσάρα, γερακότσιχλα), κίχλη ἡ ἰλιὰς (κοκκινότσιχλα), κόσσυφος ὁ κοινὸς (κότσιφας, κοτσύφι), κόσσυφος ὁ χρηματιστὴς (πετροκότσυφας), οἰνάνθη ἡ γνησία (ἀσπρόκωλος), λειμώνιος ὁ μελανόλαιμος (τρίσιζα), δίκχος ὁ ἀλπικὸς (ὀραχοπούλι), τρωγλοδύτης ὁ γνήσιος (τρυποκαρύδα, τρυποφράχτης), χελιδὼν ἡ ἀγροδίαιτος (χελιδόνι), χελιδὼν ἡ ἐρυθροπύγιος (κοκκινοκωλίτης), χελιδὼν ἡ κοινὴ (μαρτινάκι), χελιδὼν ἡ καστανομέτωπος, χελιδὼν ἡ πετρόφιλος (πετροχελίδονο), χελιδὼν ἡ ὀχθόφιλος, κύψελος ὁ ἄπους (κλαδευτήρα), κύψελος ὁ μέλας, κύψελος ὁ ἄλπειος (κλαδιστήρι), κύψελος ὁ λευκογαστήρ, αἰγοθήλης ὁ εὐρωπαϊκὸς (βυζάστρα, γιδοβύζι, νυχτοπούλι), ἔμπω ὁ κοινὸς (τσαλαπετεινός, ἀγριοκόκκορας, παρδαλέκτορας), σίττη ἡ εὐρωπαϊκὴ (τσοπανάκος, σφυριχτάρι), σίττη ἡ τεφρόπους (τσοπανάκι), κέρδιος ὁ βραχυδάκτυλος (καπνολόγος), τοιχοδρόμος ὁ τοιχοδρόμος (σφαρνίστρα), ἀλκυὼν ἡ κοινὴ (ψαροφάγος), ἀλκυὼν ἡ δασικὴ (βασιλοπούλι).

β) Καλοβατικά. Ἡ τάξις αὕτη εἶναι ἡ δευτέρα εἰς ἀριθμὸν εἰδῶν, περιλαμβάνουσα ἐν ὅλῳ 66 εἴδη, τὰ ὁποῖα κατανέμονται εἰς 9 οἰκογενείας. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι μεταναστευτικά, ὀλίγα δὲ ἐνδημικά. Τὰ κυριώτερα τῶν εἰδῶν τούτων εἶναι: πελαργὸς ὁ λευκὸς (λελέκι, καλαμοκανᾶς). πελαργὸς ὁ μέλας (μαυρολέλεκας), λευκοερωδιὸς ὁ εὐθύρραμφος (χουλιάρι, σπάτουλα, κουλιαρομύτα). Ἶβις ἡ δρεπανόρραμφος (μαῦρο τουρλί, χαλκόκοττα), ἐρωδιὸς ὁ βουκόλος (γελαδάρης), ἐρωδιὸς ὁ τεφρόχρους (τρυγονοσούρτης, ὁ λευκὸς (αἰγκρέτα), νυκτοκόραξ ὁ γνήσιος (φῶυξ), ἐρωδιὸς ὁ λευκὸς (αἰγρέτα), νυκτοκόραξ ὁ γνήσιος (φῶυξ), ἐρωδιὸς ὁ μικρὸς (ὀρτυγοσούρτης), φοινικόπτερος ὁ ροδόχρους (περγιαλίτης, φλαμίγκος), οἰδήκνημος ὁ γνήσιος (τουρλίδα), γλαρεόλη ἡ λειμώνιος (θαλασσοχελιδόν, νεροπέρδικα, νεροχελίδονο), χαραδριὸς ὁ ὑέτιος (βροχοπούλι ἢ κιτρινοπούλι), χαραδριὸς ὁ μικρὸς, χαίνικλος ὁ λοφιοφόρος (καλημάνα), χαλικίας ὁ ἀνατρεπτικὸς (σκαλίστρα), καλίδους ὁ κυτόρραμφος (κίγκλος), τρύγγας ὁ ἐρυθρόπους (γαϊταρίφι), ἀκτίτης ὁ ὑπόλευκος (σουρλίνι), ἰλυόβιος ὁ κοινὸς (χηβάδι), νουμήνιος ὁ τοξορραμφὴς (τουρλίδα, μεγάλο τουρλί), νουμήνιος ὁ λεπτόρραμφος), τουρλί, τουρλουλῆς, ψιλομύτα), νουμήνιος ὁ φαιόπους (σιγλίγουρος), σκολόπαξ ὁ ἀγροδίαιτος (μπεκάτσα, ξυλόκοττα, τσαπόρνιθα), σκολοπακὶς ἡ κοινὴ (μπεκατσίνι), σκολοπακὶς ἡ μεγάλη (διπλὸ μπεκατσίνι), λιμνοκρύπτης ὁ μικρὸς (μπεκανέλλα), αἱματόπους ὁ ὀστρεοφάγος, ὠτὶς ἡ μεγάλη (ἀγριόγαλλος, τόγια, ἀγριόκουρκος), ὠτὶς ἡ μικρὰ (χαμωτίδα, ροῦσα, ἀγριόκοττα), ράλλος ὁ φίλυδρος (νεροπούλι, νεροκοτσέλλα), ὀρτυγομήτρα ἡ πυγμαία (νερόκοττα), ὀρτυγομήτρα ἡ μικρά, ὑδρόρνις ἡ χλωρόπους (ὄρνιθα, πουλάδα, πρασινοπόδαρος), φαλαρὶς ἡ μαύρη (μπάλιζα ἀγριοπουλάδα).

γ) Στεγανόποδα. Ἡ τάξις αὕτη περιλαμβάνει 53 εἴδη, κατανεμόμενα εἰς 7 οἰκογενείας. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: ὑδροχελιδὼν ἡ μαύρη, δρεπανὶς ἡ χελιδονόμορφος (γλαρόνι), δρεπανὶς ἡ λευκομέτωπος, λάρος ὁ ἀργυρόχρους (γλάρος), πελεκᾶνος ὁ ὀνοκρόταλος (σακκᾶς), πελεκᾶνος ὁ μεγάλος (τσουμπανιᾶς), φαλοκροκόραξ ὁ μεγάλος (κορμοράνη), φαλακροκόραξ ὁ ἀριστοτέλειος (καλικατσοῦ), φαλακροκόραξ ὁ πυγμαῖος, κύκνος ὁ μουσικὸς, κύκνος ὁ κοινός, χὴν ὁ κοινὸς (ἀγριόχηνα), χὴν ὁ μικρὸς, χὴν ὁ ἐρυθρόπους (χηνάρι), χηναλώζηξ ἡ φαιόχρους (ἀγκίτι), νῆσσα ἡ πλατύρρυγχος (ἀγριόπαπια, καθαρόπαπια), νῆσσα ἡ χειμερινὴ (παπιόνι), νῆσσα ἡ συρίζουσα (μπάλι, σφυριχτάρι), νῆσσα ἡ ὀξύουρος (τσουφλοκῶλι, ψαλίδα), νῆσσα ἡ σπαθιδόρραμφος (κουταλᾶς), νῆσσα ἡ ἐρυθροκέφαλος (χονδροκύλι), νῆσσα ἡ μέλαινα (μαυρόπαπια, κολυμβὶς), νῆσσα ἡ λευκόφθαλμος (βαλτοπαπί), νῆσσα ἡ βουκέφαλος (γαλαντζί), νῆσσα ἡ λευκόφαιος (κεφαλούδι), πρίστης ὁ μεγάλος (βουτανάριας), πρίστης ὁ πριονόρραμφος (βουτηχτάρι), θυελλοπόρος ὁ κοινὸς (μάχος), θυελλοπόρος ὁ φαιόχρους (ἀρτέμιος, πυγόπους ὁ λοφιοφόρος (κωλοβοῦτι), πυγόπους ὁ πυρρόλαιμος (βουτήχτρα), κόλυμβος ὁ ἀρκτικὸς (βουτανάρια), κόλυμβος ὁ ἀστερόεις (βουτανάρια ἢ κοκκινοστήθα).

δ) Ἁρπακτικά. Εἶναι ἡ τετάρτη εἰς ἀριθμὸν εἰδῶν τάξις πτηνῶν, ἡ ὁποία περιλαμβάνει 46 ἐν ὅλῳ εἴδη, κατανεμόμενα εἰς 2 μόνον οἰκογενείας. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων, τὰ ἡμίσυ σχεδὸν εἶναι ἐνδημικὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ἡ ὀρεινὴ διαμόρφωσις παρέχει εἰς αὐτὰ ἀσφαλῆ ἐνδιαιτήματα καὶ ἄφθονον τροφῆς. Τρέφονται συνήθως ἀπὸ μικρὰ ζῶα. Ἰδίως ἑρπετὰ καὶ πτηνά. Τὰ κυριώτερα καὶ μεγαλύτερα τῶν ἁρπακτικῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἱ γύπες καὶ οἱ ἀετοί, ὅπως ὁ γὺψ ὁ πυρρόχρους (κόκκινο ὄρνιο), ὁ αἰγυπιὸς ὁ μοναχὸς (μαῦρο ὄρνιο, λυκόρνιο), γὺψ ὁ περκνόπτερος (ἀσπροπάρης), γυπάετος ὁ πωγωνοφόρος (ὀξυά, κλάρα), ἀετὸς ὁ γνήσιος (χρυσάετος, σταυράετος), ἀετὸς ὁ βασιλικὸς (χελωνιάρης), ἀετὸς ὁ στικτός, ἀετὸς ὁ τολμηρὸς (νησάετος), ἁλιάετος ὁ λευκονούρης (ἀσπροκέφαλος), κιρκάετος ὁ ὀφιοφάγος (ἄσπρος ἀετὸς) καὶ ἄλλα.

Ἐπίσης ἡ τάξις περιλαμβάνει καὶ πλῆθος εἰδῶν ἱεράκων καὶ γλαυκῶν, τὰ πλέον συνήθη τῶν ὁποίων εἶναι: ἱέραξ ὁ μεταναστευτικὸς (τριόρχις), ἱέραξ ὁ ὀξύπτερος (βαρβάκι,), ἱέραξ ὁ κορυδαλλοφάγος (ξεφτέρι), ἱέραξ ὁ νάκος (γεράκι), ἱέραξ ὁ θηρευτικὸς (πετρίτης), ἱέραξ ὁ γνήσιος (κεχρῆς, πετροκιρκινέζι), ἱέραξ ὁ ἐρυθρόχρους (κιρκινέζι), τριόρχις ὁ κοινὸς (βαρβά-

να, ποντικογερακίνα), κύρκος ὁ ὀρνιθοφάγος (μεγάλο σαΐνι), κύρκος ὁ κοινὸς (τσιχλογέρακο, σαΐνι), ἰκτίνος ὁ μέλας (γερακοπέρδικο), βύας ὁ βύας (μπούφος), γλαῦξ ἡ κοινὴ (ὦτος), γλαῦξ ἡ βραχύωτος (κλαψπούλι), γλαῦξ ἡ οἰκοδίαιτος γλαῦξ ἢ στρίγξ τῆς Ἀθηνᾶς (κουκουβάγια), στρίγξ ἡ αἰγωλιὸς (χουχουριστής), σκῶψ ὁ κοινὸς (γκιώνης, σκλώπα), γλαῦξ ἡ λευκὴ (χαροπούλλι, στριγγοπούλι), γλαῦξ ἡ φλογώδης (τιτώ).

5) Ἀναρριχητικά. Ἡ τάξις περιλαμβάνει 9 εἴδη, κατανεμόμενα εἰς 2 οἰκογενείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ οἰκογένεια τῶν δρυοκολαπτῶν (μερμηγκοφάγοι) ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ περιλαμβάνουσα εἴδη ἐνδημικὰ ἐν Ἑλλάδι. Τὰ κυριώτερα τῶν ἀναρριχητικῶν εἶναι: ὁ δρυοκολάπτης ὁ χλωρίων (ξυλοφαγᾶς, τσικλιτάρα, τρυπόξυλο), δρυοκόπος ὁ μέγας (τσιγκλιτάρα ἡ μεγάλη), δρυοκόπος ὁ λευκόνωτος (τσιγκλιτάρα ἡ παρδαλή), δρυοκόπος ὁ μικρὸς (τσιγκλιτάρα ἡ μικρή), δρυοκόπος ὁ μέτριος, δρυοκόπος ὁ μέλας (τσιγκλιτάρα ἡ μαύρη), ἴυγξ ὁ κοινὸς (μυρμηκοφάγος, στραβολαίμης, γλωσσᾶς), κόκκυξ ὁ ᾠδικὸς (κοῦκος), κοκκυστὴς ὁ βαλανοφάγος (κρᾶνος).

στ) Ἀλεκτοροειδῆ. Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ὑπάγονται 7 εἴδη, ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν φασιανιδῶν. Ἐκ τούτων πολλὰ εἶναι ἐνδημικὰ καὶ μάλιστα κατοικίδια. Ταῦτα εἶναι τὰ εἴδη: ἀλεκτορὶς ἡ οἰκοδίαιτος (κοινῶς κόττα), μελεαγρὶς ἡ ἰνδικὴ (ἰνδιάνος), νουμίδη ἡ μελεαγρὶς (φραγκόκοττα), ταὼς (παγώνι), φασιανὸς ὁ κολχικός, πέρδιξ ἡ ἑλληνικὴ (πετροπέρδικα), πέρδιξ ἡ λειμώνιος (λειβαδοπέρδικα, τσίλια), ὄρτυξ ἡ κοινὴ (ὀρτύκι, χειμωνοπέρδικα), φραγκολίνα ἡ φραγκολίνη κ. ἄ.

ζ) Περιστεροειδῆ. Ἡ τάξις, τέλος, αὕτη περιλαμβάνει μίαν οἰκογένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν 6 εἴδη, τὰ ἑξῆς: περιστερὰ ἡ λευκόλαιμος (φάσσα), περιστερὰ ἡ οἰνὰς (φασσοπερίστερο), περιστερὰ ἡ ἀγρία (ἀγριοπερίστερο), τρυγὼν ἡ κοινὴ (τρυγώνα, τουρτούρα — μόνον διαβατικόν), τρυγὼν ἡ δεκαοχτὼ (δεκοχτούρα).

Θηλαστικά. Ἀπὸ τὰ ἀπολιθωμένα λείψανα ποὺ ἀνευρέθησαν εἰς παλαιοντολογικὰς ἀνασκαφὰς γενομένας εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, προκύπτει ὅτι τόσον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ὅσον καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἔζων εἰς αὐτὴν γιγαντιαῖα θηλαστικὰ ζῶα κατὰ πολὺ διάφορα τῶν σημερινῶν, τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξηφανίσθησαν λόγῳ τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν διαβιώσεως. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα θηλαστικὰ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ἔχουν ἐξαφανισθῇ ἢ βαίνουν πρὸς ἐξαφάνισιν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν μεγάλων δασῶν, τὴν μεταβολὴν τοῦ κλίματος καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν δίωξίν των ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὅσον περισσότερον ἐκπολιτίζεται, τόσον ἀπηνέστερον τὰ καταδιώκει. Τοιαῦτα μεγάλα θηλαστικὰ ἀναφέρουν τόσον ὁ Ἡρόδοτος, ὅσον καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα ἀπὸ παλαιοτέρους συγγραφεῖς σήμερον ἢ σπανίζουν ἢ δὲν ὑπάρχουν. Μὲ τὴν πανίδα τῶν θηλαστικῶν ἠσχολήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀλίγοι σχετικῶς ἐρευνηταί. Οὕτω εἰς τὰ πεπραγμένα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς τοῦ Μωρέως, ἀναφέρονται 21 εἴδη θηλαστικῶν ἐκ Πελοποννήσου, εἰς τὸ περὶ τῆς Πανίδος τῶν Κυκλάδων ἔργον τοῦ Ἔρχαρντ ἀναφέρονται ἐπίσης 21 εἴδη ἐκ τῆς περιοχῆς αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῶν ὁποίων 13 δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰ πεπραγμένα τῆς ἀποστολῆς τοῦ Μωρέως καὶ συνεπῶς ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν θηλαστικῶν δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς 34. Τέλος, ὁ Χελντράϊχ εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ ἑλληνικὴ πανίς», ἀναφέρει ἐξ ὅλης τῆς τότε Ἑλλάδος 50 περίπου εἴδη, τὰ ὁποῖα σήμερον πιθανῶς νὰ εἶναι ὀλιγώτερα, λόγῳ ἐξαφανίσεως μερικῶν ἐξ αὐτῶν. Πάντως, τελευταῖαι ἔρευναι ἐπὶ τῶν σήμερον ζώντων θηλαστικῶν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν γίνει. Αἱ τυχὸν νεώτεραι ἔρευναι αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλεται νὰ γίνουν, θὰ δείξουν τὸ τί ὑπῆρχεν ἄλλοτε καὶ τὸ τί ὑπάρχει σήμερον, ὁπότε θὰ γνωρίσωμεν τὸν πραγματικὸν πλοῦτον τῆς χώρας εἰς θηλαστικά, ὁ ὁποῖος ὅμως ὑπάρχει φόβος νὰ εἶναι πολὺ πενιχρός. Τὰ 50 αὐτὰ εἴδη κατανέμονται εἰς 19 οἰκογενείας καὶ 7 τάξεις, ὡς ἑξῆς:

Τάξις	Οἰκογένειαι	Εἴδη
Ἐντομοφάγα	2	2
Χειρόπτερα	1	4
Τρωκτικὰ	5	11
Σαρκοφάγα	4	13
Κητώδη	2	2
Πτερυγιόποδα	1	1
Ὁπληφόρα	4	17
Σύνολον	19	50

Μεταξὺ τῶν εἰδῶν τῶν διαφόρων αὐτῶν τάξεων, μερικὰ ἔχουν ἐξημερωθῇ καὶ διατρέφονται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς κατοικίδια ζῶα, ἐνῷ τὰ ἄλλα παραμένουν ἐν ἀγρίᾳ ἢ ἡμιαγρίᾳ καταστάσει. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων αὐτῶν τάξεων εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι κυρίως οἱ ἑξῆς:

α) Ἐντομοφάγα. Ταῦτα περιλαμβάνουν 2 οἰκογενείας, ἑκάστη δὲ τούτων ἀνὰ ἓν εἶδος, τὸν ἀκανθόχοιρον τὸν εὐρωπαϊκὸν καὶ τὸν ἀσπάλακα τὸν εὐρωπαϊκόν.

Ὁ ἀκανθόχοιρος ὁ εὐρωπαϊκὸς (κοινῶς σκατζόχοιρος), ἀπαντᾶται εἰς τοὺς ἀγροὺς, τοὺς κήπους, τὰ δάση καὶ τοὺς ἀμπελῶνας ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, κατασκευάζων τὴν φωλεάν του ἐντὸς τάφρων κεκαλυμμένων ἀπὸ πυκνοὺς βάτους ἐντὸς τῶν ὁποίων διημερεύει καὶ ἐξέρχεται εἰς ἀναζήτησιν τροφῆς κατὰ τὴν νύκτα.

Ὁ ἀσπάλαξ ὁ εὐρωπαϊκὸς (κοινῶς τυφλοπόντικας) ζῇ μέσα εἰς στοάς, τὰς ὁποίας διανοίγει εἰς τὸ ἔδαφος, εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Κροῦπερ ἀναφέρει ἀορίστως ὅτι ἀνεῦρε καὶ 2—3 εἴδη μυγαλῶν, ἀλλ' ἀκριβῆ στοιχεῖα περὶ αὐτῶν δὲν ὑπάρχουν.

β) Χειρόπτερα. Ἡ τάξις αὕτη ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ 4 εἴδη ὑπαγόμενα εἰς μίαν οἰκογένειαν. Ταῦτα εἶναι ἡ νυκτερὶς ἡ μυοειδής, νυκτερὶς ἡ πιπιστρέλλα, ρινόλοφος ὁ ἵππιος καὶ ρινόλοφος ἡ ἱπποκρηπίς, κοινῶς νυκτερίδες καὶ νυκτοπέτες. Ἀπαντοῦν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὰ δὲ δύο τελευταῖα εἴδη ἀφθονώτερον εἰς τὴν Ἀττικήν.

γ) Τρωκτικά. Ταῦτα περιλαμβάνουν 11 εἴδη κατανεμόμενα εἰς 5 οἰκογενείας. Ἐκ τούτων κυριώτερα εἶναι ὁ μῦς ὁ κοινὸς (ὁ κοινὸς ποντικός), ἐπίμυς ὁ νορβηγικὸς (ποντικὸς τῶν ὑπονόμων), μῦς ὁ τεφρὸς (μπέλεχας), μῦς τῶν δασῶν (μπλοῦχι καὶ κλαροπόντικο), μῦς ὁ οἰκιακὸς καὶ ἀρουραῖος ὁ ἀγροτικός. Ἐκτὸς τῶν εἰδῶν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν μυϊδῶν καὶ τῶν ὁποίων πιθανῶς ὑπάρχουν καὶ ἄλλα εἴδη, τρωκτικὰ εἶναι ἐπίσης ὁ λαγωὸς ὁ κοινὸς (κοινῶς λαγός), ὁ κόνικλος ὁ κοινὸς (λαγοκούνελο καὶ κουνέλι), ὁ ὁποῖος ζῇ εἰς ἀγρίαν κατάστασιν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, οὐδέποτε ὅμως ἐμφανίζεται ὅπου καὶ ὁ λαγωὸς, κόνικλος ὁ οἰκιακὸς (ἥμερο κουνέλι), σκίουρος ὁ κοινὸς (βερβερίτσα), τοῦ ὁποίου ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ ἡ μαύρη παραλλαγὴ καὶ ἰδίως εἰς τὸν Παρνασσὸν, τὸν Ὄλυμπον καὶ τὰ ἀρκαδικὰ δάση, κάστωρ ὁ κάστωρ (κοινῶς κατσόρχι), ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ἐκ τῶν περιοχῶν τοῦ Ἀλφειοῦ, ἔχει δὲ πιθανῶς ἐκλείψει σήμερον, καὶ μυωξὸς ἡ νιτέλλη, ὁ ὁποῖος παρετηρήθη εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Ἀττικήν.

δ) Σαρκοφάγα. Ἡ τάξις αὕτη περιλαμβάνει 13 εἴδη, ἀνήκοντα εἰς 4 οἰκογενείας. Τὰ σαρκοφάγα, τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν σήμερον ἐν Ἑλλάδι, εἶναι, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, μικρὰ ζῷα. Ἐκ τούτων κυριώτερα εἶναι ἡ ἄρκτος ἡ κοινὴ (ἀρκούδα), ἡ ὁποία σήμερον σπανίζει εἰς τὰ μεγάλα δάση τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ποὺ εὑρίσκονται πρὸς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν καὶ ὅπου ἄλλοτε συνηντᾶτο ἐν ἀφθονίᾳ, εὑρίσκεται δὲ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Ροδόπην καὶ τὸν Αἶμον, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται ἡ κοινὴ ἀρκούδα, ποὺ περιφέρουν εἰς τὰς πόλεις οἱ ἀτσίγγανοι. Ὁ τρόχος ὁ κοινὸς (ἀσβός, ἐσβός καὶ ἀρκαλος), ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀττικήν, Στερεὰν, Πελοπόννησον κλπ.), ὁ αἴλουρος ὁ ἄγριος (ἀγριόγατος), ποὺ συναντᾶται εἰς τὸν Παρνασσόν, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Ἀρκαδίαν, τὴν Ἀκαρανίαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, γαλῆ ἡ οἰκιακὴ (γάτα), λύγξ ὁ κοινὸς (ρύσσος καὶ ρίτσος), ὁ ὁποῖος ἀπαντᾶται εἰς τὸν Ὄλυμπον, τὸν Παρνασσὸν, τὴν Κυλλήνην, τὸ Παναχαϊκὸν καὶ γενικῶς εἰς περιοχὰς καλυπτομένας ἀπὸ πυκνὰ ἔλατα, λύκος ὁ κοινὸς, ὁ ὁποῖος συνηντᾶτο ἄλλοτε ἀφθονώτερον, ἀλλὰ σήμερον ἔχει περιορισθῇ μακρὰν τῶν συγκοινωνιακῶν ὁδῶν, εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ὁ θὼς ὁ χρυσόχρους (τσακάλι), τὸ ὁποῖον ζῇ εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην, τὴν Ἀττικήν, τὴν Εὔβοιαν, τὰς νήσους καὶ τὴν Πελοπόννησον, ὅπου συναντᾶται μία παραλλαγὴ αὐτοῦ ποὺ ἀποκαλεῖται λυκοτσάκαλο, ἡ ἀλώπηξ ἡ κοινὴ (ἀλεποῦ καὶ ζουρίδα), κοινοτάτη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, κύων ὁ κατοικίδιος (σκύλος), ἰκτὶς ἡ ὀρεσίβιος (κουνάβι), ἡ ὁποία ἐπίσης ἀπαντᾶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἰκτὶς ἡ δύσοσμος (βρωμοκούναβο), ἰκτὶς ἡ οἰκιακὴ (νυφίτσα) καὶ ἐνυδρὶς ἡ κοινὴ (δίδρα, ποταμόσκυλο καὶ σκυλοπόταμος), ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀχελῶον ποταμόν.

ε) Κητώδη. Ἐκ τούτων εἶναι γνωστὰ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας δύο εἴδη, ὁ δελφὶν ὁ δελφὶς (δελφίνι) καὶ ὁ φυσητὴρ ὁ μακροκέφαλος (φυσητὴρ), τοῦ ὁποίου ἡ ἐμφάνισις εἶναι σποραδικὴ καὶ πιθανῶς τυχαία.

στ) Πτερυγιόποδα. Ἐξ αὐτῶν συναντᾶται ἐν Ἑλλάδι μόνον ἡ φώκη ἡ κοινὴ (φώκια) εἰς τὸν Ἅγιον Εὐστράτιον καὶ ἄλλας ἐρημονήσους τοῦ βορείου Αἰγαίου.

ζ) Ὁπληφόρα. Ἡ τάξις αὕτη περιλαμβάνει 17 εἴδη κατανεμόμενα εἰς 4 οἰκογενίας. Τὰ εἴδη ταῦτα διακρίνονται εἰς ἀρτιοδάκτυλα καὶ περιττοδάκτυλα, εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς κυρίως: ὗς ὁ ἄγριος (ἀγριογούρουνο), ἄγνωστος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους. Ἀπαντᾶται εἰς ὡρισμένα μόνον μέρη τῆς Στερεᾶς, τὴν Ἤπειρον, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, ὅπου ὑπάρχουν ἀρκετὰ κατὰ προτίμησιν εἰς ὑγρὰ δάση, ὗς ὁ ἥμερος (χοῖρος καὶ γουρούνι), αἴγαγρος ὁ κοινὸς (ἀγριοκάτσικο, ἀγριόγιδο καὶ ἀγρίδι). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ἑλληνικὴν πανίδα, ἀπαντᾶται δὲ εἰς πολλὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως εἰς τὸν Τυμφρηστόν, τὸν Παρνασσόν, τὰ ὄρη τῶν Ἀγράφων, τὸν Ὄλυμπον, τὴν Κρήτην, τὴν Ἀντίμηλον ἢ Ἐρημόμηλον, ὡς καὶ εἰς τὰ Γιοῦρα καὶ τὴν Πολύαιγον τῶν Βορείων Σποράδων. Ζῇ κατ' ἀγέλας μικράς, αἱ ὁποῖαι ὁλονὲν ἐλαττοῦνται εἰς ἀριθμόν, τόσον ὥστε ἡ ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρειβατικοῦ συνδέσμου, ποὺ ἐπεσκέφθη τελευταίως τὴν Ἐρημόμηλον, δὲν ἀνεῦρε πλέον τὸ εἶδος τοῦτο εἰς αὐτήν. Τὸ ζῶον αὐτὸ ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον μελέτης πλείστων ἐρευνητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν θεωροῦν τοὺς εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς Ἑλλάδος ἀπαντωμένους αἰγάγρους ὡς ἰδιαίτερα εἴδη, ἄλλοι δὲ ὡς παραλλαγὰς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν πρώτων, πιθανῶς ὁ αἴγαγρος ἡ ὁποία ζῇ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀλύμπου—Τυμφρη-

στοῦ καὶ Παρνασσοῦ, ἀποτελεῖ τὸ εἶδος αἴγαγρος ἡ ἀγρία, ἐνῷ αἱ τῶν ἄλλων περιοχῶν τὸ εἶδος αἴγαγρος ἡ αἴγαγρος, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐμφανίζει πολλὰς παραλλαγάς. Ἡ αἴγαγρος τῆς Ἐρημομήλου, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἔρχαρντ, εἶναι ἰδιαίτερον εἶδος, ἡ αἴγαγρος ἡ στικτή, ἡ δὲ αἴγαγρος τῆς Κρήτης ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ ἰδιαίτερον εἶδος, τὴν αἴγαγρον τὴν *κρητικήν, ἡ ὁποία ἦτο γνωστὴ καὶ ἀπὸ τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς,* ἀναφέρει δὲ περὶ αὐτῆς σχετικῶς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἴγαγρον τῶν Γιούρων καὶ τῆς Πολυαίγου, περὶ τῆς ὁποίας ἠσχολήθη καὶ ὁ Ν. Πολίτης ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως, εἶναι πιθανῶς αἴξ ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει, διὰ τοῦτο καὶ ἀποτελεῖ τὸ εἶδος αἴγαγρος ἡ δορκάς.

Ἄλλα εἴδη ἀρτιοδακτύλων θηλαστικῶν εἶναι ἡ αἴξ ἡ γνησία (γίδα ἢ κατσίκα), πρόβατον τὸ κοινόν, βοῦς ὁ ταῦρος (βόδι), βοῦς ὁ βούβαλος (βουβάλι), κάμηλος ἡ δρομὰς (καμήλα καὶ γκαμήλα), ὅλα κατοικίδια, ἐκτὸς δὲ τούτων ἡ ἔλαφος ἡ κοινὴ (ἐλάφι), τῆς ὁποίας πιθανῶς νὰ ζοῦν μερικὰ ὑπολείμματα εἰς τὰ δάση τῆς Εὐρυτανίας καὶ τῆς ΒΔ Ἀκαρνανίας, ἡ ἔλαφος ἡ δορκὰς (ζαρκάδι), ἡ ὁποία ἔζη ἄλλοτε εἰς τὰ πεδινὰ δάση τῆς Ἑλλάδος, ἀνερχομένη εἰς τὰ ὀρεινὰ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ ἔλαφος ἡ δάμα, ἡ κατὰ Πλίνιον ἔλαφος ἡ πλατύκερως (κοινῶς πλατῶνι), τῆς ὁποίας ὑπῆρχον πρὸ τοῦ 1915 εἰς μερικὰ δάση τῆς Αἰτωλοακαρνανίας μερικοὶ ἀντιπρόσωποι οἱ ὁποῖοι σήμερον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔχουν ἐξαφανισθῆ. Τέλος, ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν περισσοδακτύλων ζοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα *τὰ κατοικίδια ἵππος ὁ γνήσιος (ἄλογο), ὁ ὁποῖος* ἐμφανίζει πολλὰς παραλλαγὰς καὶ φυλάς, ἵππος ὁ ὄνος (γάϊδαρος) καὶ τὸ ἐκ τῆς διασταυρώσεως ἄρρενος ὄνου μετὰ θήλεος ἵππου νόθον εἶδος ἵππος ὁ νόθος (μουλάρι καὶ ἡμίονος).

Ζ. Ρ.—Τ.

ΣΗΜ. Τὰ κοινὰ ὀνόματα τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν πτηνῶν τῆς Ἑλλάδος ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ «Καταλόγου τῶν Πτηνῶν τῆς Ἑλλάδος» τῶν Χατζησαράντου καὶ Κανέλλη, δημοσιευθέντος ἐσχάτως εἰς τὸ τεῦχος 1947—48 τοῦ περιοδικοῦ «Βουνὸ», καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκ σχετικοῦ καταλόγου ὡς καὶ τοῦ ἔργου «Ἀγρίμια καὶ Πουλιὰ τοῦ τόπου μας» τοῦ Η. Καραλέκα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλήφθησαν καὶ πλεῖστα ἀπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα πολλῶν ἐκ τῶν θηλαστικῶν τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος

«Ἡ Ἑλλὰς τὰς ὥρας πολλόν τι κάλλιστα κεκρημένας ἔλαχε».
(Ἡρόδοτος III, 106)

Γενικά. Αἱ παρὰ τὴν Μεσόγειον χῶραι ἔχουσιν, ὡς γνωστόν, ἴδιον τύπον κλίματος, τὸν μεσογειακὸν λεγόμενον, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζουσι κυρίως βροχαὶ κατὰ τὴν ψυχρὰν περίοδον τοῦ ἔτους καὶ ἀνομβρία μετὰ ὑφηλῶν θερμοκρασιῶν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας.

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ κλιματικοῦ τούτου τύπου ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ τῆς Γῆς ὀφείλεται εἰς δύο κυρίως αἴτια: εἰς τὴν διανομὴν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ τὴν μετ' αὐτῆς συνδεομένην γενικὴν κυκλοφορίαν τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς ὑδατίνης λεκάνης τῆς Μεσογείου, ἥτις ἐπενεργεῖ εὐεργετικῶς ἐπὶ τοῦ κλίματος τῶν ὑπ' αὐτῆς περιβρεχομένων χωρῶν.

Τὸ μεσογειακὸν κλῖμα, ἂν καὶ ἐν ταῖς γενικαῖς αὐτοῦ γραμμαῖς παρουσιάζει χαρακτηριστικὴν ὁμοιομορφίαν, ἐν τούτοις ἐν ταῖς λεπτομερείαις του ἐμφανίζει διαφόρους ποικιλίας, ὀφειλομένας κυρίως εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγαλυτέραν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ, εἰς τὴν γειτνίασιν πρὸς τὴν μεγάλην ἀσιατικὴν ἤπειρον, εἰς τὸ ἀνάγλυφον τοῦ ἐδάφους καὶ ἄλλα τινὰ αἴτια ἧσσονος σημασίας.

Ἡ Ἑλλὰς κλιματολογικῶς ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τοῦτον κατὰ τὰς γενικάς του γραμμάς, ἐν ταῖς λεπτομερείαις ὅμως, λόγῳ τῆς τοπογραφικῆς διαμορφώσεως τῆς χώρας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ συνεχοῦς ἐναλλαγῆς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, διακρίνεται διὰ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τοῦ κλίματος αὐτῆς.

Οὕτως ἀπὸ τοῦ ξηροῦ κλίματος τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐν γένει Ἑλλάδος μεταπίπτομεν εἰς τὸ ὑγρὸν τῆς βορείου καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ μετάπτωσις αὕτη γίνεται ἐμφανὴς τόσον εἰς τὰ ρέοντα ὕδατα, ὅσον καὶ εἰς τὴν βλάστησιν. Ἀλλὰ καὶ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν περιοχὴν τῆς χώρας δυνάμεθα, λόγῳ τῶν τοπικῶν διαμορφώσεων, νὰ συναντήσωμεν τοιαύτας κλιματικὰς διαφορὰς μεταξὺ τόπων πλησίον ἀλλήλων κειμένων, οἵας ὀλίγαι χῶραι τῆς ὑφηλίου παρουσιάζουν.

Αἱ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους. Ὁ χαρακτηριστικὸς καιρὸς ἑκάστης ἐποχῆς διαφέρει πολλάκις εἰς τὰς λεπτομερείας ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχήν, διότι διάφοροι παράγοντες ὑπεισέρχονται καὶ ρυθμίζουν τὸ κλίμα, δηλαδὴ τὴν μέσην καιρικὴν κατάστασιν ἑκάστης περιοχῆς, ἀναλόγως τῆς ἐπικρατήσεως αὐτῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους δὲν ἔχουσι τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς χαρακτῆρα εἰς ὅλους τοὺς τόπους μιᾶς περιοχῆς, ἔτι δὲ ἐνίοτε καὶ εἰς πολὺ πλησίον ἀλλήλων κειμένους.

Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς ἑκάστης τῶν μετεωρολογικῶν ἐποχῶν ἐν Ἑλλάδι ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ὁ χειμὼν ἄρχεται, εἰς μὲν τὴν βόρειον Ἑλλάδα (Ἤπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θράκην) ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου ἢ καὶ ἔτι ἐνωρίτερον εἰς τὰ ὀρεινά, εἰς δὲ τὴν νότιον Ἑλλάδα περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου, ὁπότε καὶ μόνον τὸ ψῦχος γίνεται αἰσθητὸν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς ἀκτάς. Μέχρι τοῦ μηνὸς τούτου εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περιοχὴν ἡ θερμοκρασία διατηρεῖται συνήθως γλυκεῖα, ὁ δὲ καιρός, ἂν καὶ ἐνίοτε βροχερός, εἶναι φθινοπωρινός. Ὁ ψυχρότερος μὴν εἶναι, κατὰ μέσον ὅρον, εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν χώραν, ὁ Ἰανουάριος, ἀλλὰ καὶ ὁ Φεβρουάριος μικρὸν μόνον ὑπερτερεῖ αὐτοῦ θερμομετρικῶς.

Ἡ βροχερὰ περίοδος τοῦ ἔτους εὑρίσκεται κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν τῇ ἀκμῇ της. Αἱ βαρομετρικαὶ ὑφέσεις προκαλοῦσι συχνὰς μεταβολὰς τοῦ καιροῦ.

Οἱ πνέοντες ἐναλλὰξ νότιοι ὑγροὶ ἄνεμοι φέρουσι βροχάς, οἱ δὲ ἀπὸ βορείων διευθύνσεων καὶ ἰδίᾳ οἱ βορειοανατολικοὶ ψυχροὶ ἄνεμοι, συνοδεύονται πολλάκις ὑπὸ χιόνων καὶ μάλιστα εἰς τὴν βόρειον καὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ τραχύνουσι τὸ ἄλλως ἥπιον τοῦ χειμῶνος.

Αἱ βροχαὶ δὲν διαρκοῦσι συνήθως παρ' ἡμῖν ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν, ὁ δὲ οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι συνεχῶς ἐπὶ ἡμέρας, ὡς εἰς ἄλλα κλίματα, κεκαλυμμένος ὑπὸ νεφῶν. Αἱ χειμεριναὶ κακοκαιρίαι διακόπτονται συχνά, μάλιστα κατὰ Ἰανουάριον, ὑπὸ ἡλιολούστων ἡμερῶν, τῶν γνωστῶν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος Ἀλκυονίδων.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι γλυκυτέρα εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου ἢ ἐν τῇ βορείῳ καὶ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιοχῇ ὁ χειμὼν εἶναι τραχύς, αἱ δὲ χιόνες καὶ οἱ παγετοὶ συχνοί, οἱ πνέοντες ἐκεῖ βόρειοι ἄνεμοι (Βαρδάρης, Ρουπελιώτης κλπ.) ὑποβιβάζουσι σημαντικῶς τὴν θερμοκρασίαν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ὁ χειμὼν εἶναι βαρύτερος.

Ἡ ἄνοιξις εἶναι βραχείας διαρκείας, διότι συνήθως ὁ μὲν χειμὼν εἶναι ὄψιμος, τὸ δὲ θέρος ἄρχεται πρωΐμως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ μεταβολαὶ τοῦ καιροῦ εἶναι ἀπότομοι καὶ συχναί, πολλάκις δὲ ἐμφανίζονται παράκαιρα καύματα, τὰ ὁποῖα διαδέχονται ἀποτόμως ὄψιμα ψύχη μικρᾶς διαρκείας. Παρὰ ταῦτα ὅμως εἰς τὰ πεδινά, τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους ἡ ἐποχὴ αὕτη δὲν εἶναι χειμερινωτέρα τῆς τῶν φημιζομένων διὰ τὴν γλυκύτητα τῶν παραλίων τόπων τῆς Ριβιέρας. Εἰς τὰς νήσους, τόσον τοῦ νοτίου Αἰγαίου, ὅσον καὶ τοῦ Ἰονίου, ἡ μέση θερμοκρασία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπερτερεῖ τῆς τῶν τόπων τῆς Ριβιέρας κατὰ 1 ἢ 2 βαθμούς, ἡ δὲ διάρκεια τῆς ἡλιοφανείας εἶναι ἀνωτέρα κατὰ πολλὰς ὥρας.

Ὁ Μάρτιος εἶναι συνήθως ἄστατος καὶ τὸ ψῦχος συχνὰ ἐπανέρχεται κατ' αὐτόν. Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ὅμως ὁ καιρὸς ἀρχεται σταθεροποιούμενος, ἡ δὲ θερμοκρασία κατ' αὐτὸν γίνεται μετρία. Ὁ Μάϊος παρουσιάζει μᾶλλον τὰ χαρακτηριστικὰ θερινοῦ μηνός, εἶναι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θερμός.

Τὸ **Θέρος** ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου, ἂν καὶ ἀπὸ τοῦ Μαΐου ἤδη ὁ ἥλιος εἶναι καυστικός. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι συνήθως τὸ θέρος ἄρχεται πρωΐμώτερον ἢ ἐν τῇ δυτικῇ καὶ τῇ βορείῳ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ καιρὸς εἶναι σταθερός, ὁ οὐρανὸς σχεδὸν συνεχῶς αἴθριος, ὁ ἥλιος καυστικός, ἡ δὲ ἀνομβρία σχεδὸν ἀπόλυτος καὶ συνεχὴς ἐπὶ μῆνας, διακοπτομένη σπανίως ὑπὸ ραγδαίων βροχῶν θερμικῶν, καταιγίδων μικρᾶς διαρκείας. Ὁ θερινὸς καύσων εἶναι παρ' ἡμῖν ὑπερβολικός, μετριαζόμενος μόνον χάριν εἰς τὴν ξηρότητα τοῦ ἀέρος, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, καὶ καθιστάμενος ὑποφερτὸς εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους ἐν γένει, ὑπὸ τῆς συνεχοῦς πνοῆς τῆς θαλασσίας καὶ τῆς ἀπογείου αὔρας, ὡς καὶ τῶν ἐναλλασσομένων μετ' αὐτῶν ἐτησίων ἀνέμων.

Κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Ἰουλίου καὶ τὸ πρῶτον τοῦ Αὐγούστου διερχόμεθα συνήθως τὸ θερμότερον μέρος τοῦ θέρους, τὰ κυνικὰ καύματα.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους εἶναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δροσερώτεραι τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, διότι ἐκεῖ ὁ θαλάσσιος ἄνεμος καταβιβάζει τὴν θερμοκρασίαν καὶ καθιστᾷ τὴν αἰσθητὴν θερμοκρασίαν χαμηλήν.

Εἰς τὴν δυτικὴν ὅμως Ἑλλάδα, ὅπου ἡ ὑγρασία εἶναι μεγαλυτέρα, ὁ καύσων εἶναι φορτικώτερος, ἰδίᾳ δὲ καθίσταται ἀφόρητος εἰς τὰ πεδινὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας, ὅπου δὲν φθάνει ἡ θαλασσία αὔρα καὶ οἱ ἐτησίαι πνέουν σπανιώτερον. Αἱ ὀρειναὶ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τότε τὰ περιζήτητα καταφύγια, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἀναζωογονεῖται εὑρίσκων θερμοκρασίαν εὐάρεστον καὶ ἀέρα καθαρὸν καὶ ἀπαλλαγμένον κονιορτοῦ.

Εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα τὸ θέρος εἶναι βαρὺ καὶ λίαν φορτικόν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἡ βροχὴ εἶναι ὀλιγώτερον σπανία ἢ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, ἔχουσα τάσιν ὁμοιομόρφου διανομῆς καθ' ὅλον τὸ ἔτος.